

**Toespraak bij de opening van het hogeschooljaar van InHolland
Door Thom de Graaf, voorzitter HBO-raad, Haarlem, 4 september 2012**

Dames en heren,

In de eerste plaats: het is een voorrecht om hier iets te zeggen bij de opening van het nieuwe studiejaar van InHolland. Doekle Terpstra heeft net een mooi, krachtig verhaal gehouden, waaruit blijkt wat je met wilskracht en met gezamenlijke inspanning allemaal kan bereiken. InHolland is weer op weg naar een trotse toekomst, waarin samenwerking het sleutelwoord is. Daar werkt u met z'n allen aan, gedreven, geïnspireerd, vol vakmanschap.

Sinds begin dit jaar ben ik, eigenlijk als opvolger van Doekle, voorzitter van de vereniging van alle hogescholen, de HBO-raad. Ik vind die naam HBO-raad een tikje bureaucratisch klinken, ik spreek liever van de hogescholenvereniging en misschien gaan we ons in de toekomst wel zo noemen. Want we oriënteren ons op de vraag wat de verbinding is tussen alle hogescholen, wat ons samenbrengt, wat onze gedeelde waarden zijn en hoe we die in de praktijk kunnen toepassen.

Ik kom daar nog op terug. Maar het lijkt er een beetje op dat wat voor InHolland geldt: een waardengemeenschap willen zijn die waardevol onderwijs biedt, ook voor het hele HBO betekenis heeft. Hoger Onderwijs met verdieping. Daar wil ik het binnen de HBO-raad over hebben, daar wil ik ook graag nu iets over zeggen.

Waardevol hoger onderwijs. Dat wilt u en dat willen wij op de hogescholen. Als we het in tijden van verkiezingen over hoger onderwijs en kennisontwikkeling hebben, wordt er, heel begrijpelijk overigens, een economische draai aan gegeven. Ik zeg heel begrijpelijk, want dat is natuurlijk zo: kwalitatief goede opleidingen, verzorgd door uitstekende docenten met gevoel en begrip voor onderzoek en innovatie, leveren een hoogopgeleide beroepsbevolking op en in the long run betekent dat economische groei en vergroting van het nationale inkomen.

Geen speld tussen te krijgen. Hogescholen vormen een essentiële schakel in de kennisketen omdat we hoogwaardige professionals opleiden en in toenemende mate de innovatievragen die het bedrijfsleven heeft met praktijkgericht onderzoek kunnen beantwoorden. Daarom werken HBO en vooral MKB ook steeds meer samen.

Zonder sterk HBO geen sterke economie, het klinkt wat kort door de bocht, maar het is wel zo. Soms moeten we dat politici nog influisteren, maar het besef wordt steeds groter. Ik denk alleen al aan de zg topsectoren, waar het huidige kabinet ongelofelijk op heeft ingezet. Voor elk van die topsectoren, van chemie tot life-sciences, van agro/food tot energie, bestaan 'human capital agenda's': wat hebben we nodig aan goedgekwalificeerde mensen om in de top van de wereldeconomie te kunnen meespelen? En steeds meer hoor ik van boegbeelden in die sectoren en van Ondernemend Nederland dat HBO-ers de cruciale schakel vormen. Fundamenteel onderzoek, meer budgetten voor R&D, vergezichten voor innovatie, allemaal hartstikke goed, maar het gaat om de vertaling van kennis naar toepassing, het gaat om mensen die nieuwe inzichten en technieken kunnen invoeren en gebruiken, mannen en vrouwen die vernieuwing en verbetering in de praktijk kunnen brengen omdat ze weten hoe het werkt en nieuwsgierig zijn naar hoe het nog beter kan. En dat zijn de studenten die InHolland opleidt, die de andere hogescholen opleiden. De innovators van de toekomst.

Maar u leidt niet alleen maar professionals op voor het bedrijfsleven.. Minstens zo belangrijk is de toegevoegde waarde die de bachelors en masters van onze hogescholen aan de maatschappelijke instellingen geven, aan de zorg en het onderwijs, aan de overheid, de media, en de cultuur. Daar horen we eigenlijk veel te weinig over, alsof dat een minder relevant belang is. Als ik een Kamerlid hoor pleiten voor verlaging of kwijtschelding van collegegelden voor beta- en techniekstudies om zo meer studenten te lokken, dan denk ik wel eens: en waarom niet voor de pabo's en voor tweedegraads-leraren? Waarom niet voor de opleidingen in de zorgsector?

Dames en heren,

De hogere beroepsopleidingen hebben een grotere betekenis dan een puur economisch belang, dat is wel duidelijk. Ze zijn van grote maatschappelijke waarde. En dat betekent wat mij betreft ook dat maatschappelijke waarden vanzelfsprekend een rol moeten spelen op de hogescholen. In het onderwijs, in het onderzoek, in de wijze waarop hogescholen zich verhouden tot de samenleving.

Een kernbegrip is wat mij betreft de *maatschappelijke binding*. Hogescholen leiden niet alleen voor een vak op, maar voor de samenleving. Mensen die zich voorbereid hebben en klaar zijn voor die samenleving, die evenwichtig de arbeidsmarkt betreden: economen, therapeuten, docenten, ingenieurs die verder kunnen kijken dan hun directe professie, die grotere verbanden willen zien en dat ook kunnen en die nieuwsgierig zijn naar morgen.

De officiële standaard voor een HBO-bachelor is, kort samengevat:

- Iemand die een gedegen theoretische kennis heeft verworven,
- Die door een onderzoekend vermogen bij kan dragen aan de ontwikkeling van zijn of haar beroep,
- Beschikt over een goed professioneel vakmanschap en
- De beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie van een verantwoordelijke professional heeft.

De maatschappelijke binding betekent gewoon dat we mensen willen opleiden die kunnen reflecteren, die niet alleen maar in het comfort blijven van wat ze hebben geleerd, maar op zoek gaan naar wat er nog meer mogelijk is. Die initiatief kunnen nemen, met cultuurverschillen omgaan, cross-over kunnen werken en niet in hun vakgebied opgesloten zitten. Denken en handelen vanuit allianties en maatschappelijke relevantie.

En hierin spelen ethiek en maatschappelijke oriëntatie een grote rol.

Drie jaar geleden hebben de hogescholen dit gezamenlijk al onder woorden gebracht:

“HBO-bachelors zijn geen eenzijdige toepassers, maar beroepsbeoefenaren die relaties leggen met maatschappelijke en soms ethische vraagstukken (...), professionals in de zorg (...) die kritisch kunnen reflecteren op de waardigheid van het leven, economen die zichzelf vragen stellen over de relatie tussertwinstmaximalisatie op de korte termijn en het vertrouwen in het economisch stelsel op de langere termijn en ingenieurs met aandacht voor duurzaamheid. Het vermogen om kennis kritisch te beoordelen aan de hand van morele waarden.”

Ethiek, moraal, dat zijn geen gemakkelijke begrippen. En zeker geen absolute waarden. Er zitten in die begrippen keuzen verborgen. Keuzen die mensen in hun persoonlijke en beroepsleven moeten maken, en keuzen die in de hogescholen worden gemaakt. Zoals ik zei, niet gemakkelijk. Onze inspiratiebronnen kunnen heel verschillend zijn. Er zijn hogescholen

waarin de denominatieve achtergrond zichtbaar is in de samenstelling van de studenten- en docentenpopulatie en er zijn ook hogescholen die een amalgaan vormen van alle mogelijke culturen, religies en maatschappijopvattingen.

Er is dus niet één recept om ethiek in de collegezaal te brengen. Een apart basisvak filosofie of ethiek? Of een facet in het onderwijs van elk vak? Verdieping in de latere jaren, extra accent bij stages in bedrijven en instellingen? U kunt hier veel beter beoordelen wat voor uw hogeschool het beste is, wat werkt en wat aansluit bij de orientaties van de studenten. Misschien zal het zelfs per lokatie en per opleiding heel verschillend worden ingevuld.

Er bestaat geen panacee, maar wel een opdracht voor alle hogescholen om waardevolle en waardevaste professionals af te leveren. Ik vind dat een kernopdracht: verpleegkundigen die de actuele vragen naar hoelang hoogbejaarde terminale patiënten dure levensverlengende behandelingen moeten worden gegund niet alleen maar een zaak van de specialist of de verzekering vinden, leraren die in staat zijn met leerlingen het gesprek aan te gaan over godsdienst- en cultuurverschillen en dat niet uit het klaslokaal weren omdat 't te moeilijk is, bachelors of business administration die zichzelf afvragen of hun beginnende onderneming ook bijdraagt aan de samenleving of alleen aan hun eigen inkomen.

Dames en heren,

InHolland heeft de keuze gemaakt om hierin profiel te kiezen en ik waardeer dat. Hogescholen dragen verantwoordelijkheid die verder strekt dan het diploma. Die verantwoordelijkheid dragen ze samen en niet geïsoleerd, Dat brengt mij bij onze gezamenlijke opdracht, de verantwoordelijkheid van de gehele sector.

Wie van het verleden niet leert, heeft geen toekomst. Het is een cliché, maar absoluut waar. InHolland heeft van het verleden geleerd en bouwt weer aan een toekomstrijk perspectief. Niet alleen volgens de hogeschool zelf, ook volgens het accreditatieorgaan en volgens de staatssecretaris. Dat is goed nieuws. Ik raad het niemand aan om door een diep dal te gaan als het niet strikt noodzakelijk is, maar het is wel karaktervormend en waardenscherp. Dat geldt voor mensen maar ook voor instellingen. Je wordt op jezelf teruggeworpen en moet weer op zoek naar je echte krachten en je drijfveren. Dat heeft u gedaan.

De hogescholen hebben een gezamenlijke taak om elke twijfel die nog zou kunnen bestaan aan de kwaliteit van onze opleidingen, onze docenten, onze studentenbegeleiding en onze toetsing en examinering weg te nemen. We weten dat beeldvorming meestal met de werkelijkheid aan de haal gaat en dat zorgvuldigheid in de berichtgeving soms ver te zoeken is. Daar kan je eigenlijk maar één ding tegen doen: be good and tell it. Nog beter: zorgen dat anderen zien dat het goed gaat en zorgen dat anderen dat vertellen. Alle hogescholen hebben hier een gezamenlijk belang, of ze nu zelf wel of niet problemen hebben gehad. Samen bepalen ze het beeld van de sector, samen zijn zij verantwoordelijk voor de kwaliteit ervan. Samenwerking versterkt die kwaliteit juist. Profileren en speerpunten kiezen wil immers ook zeggen dat andere hogescholen in andere thema's voorop lopen. Opleidingen en onderzoek kunnen soms beter worden gedeeld om ze sterker te maken.

Hogescholen moeten en willen gelukkig ook met elkaar in gesprek, van elkaar leren, kennis uitwisselen over onderwijs en onderzoek, kwaliteitsborging en governance. Ik zie een grote bereidheid daartoe, bij de bestuurders en zeker ook bij de faculteiten en docenten. Er is zoveel meer dat ons bindt dan wat ons scheidt. De HBO-raad moet dus weer veel meer de vereniging

van hogescholen zijn, de ontmoetingsplek waar kennis wordt gedeeld en verbeteringen worden gevonden. Een vereniging die de samenhang belichaamt en de kwaliteit van onderwijs en onderzoek centraal stelt en de leden daarop aanspreekt.

Dames en heren,

Ik heb vertrouwen in de toekomst, van InHolland en van de HBO-sector.
Dat vertrouwen vragen we ook van de politiek!

Daar is vrees ik nog een lange weg te gaan. Den Haag lijdt aan het virus van low trust. Er is maar weinig vertrouwen in de ambities van de instellingen, in de passie van de docenten, in de motivatie van studenten. Of het nu liberalen of socialisten zijn, het lijkt wel of Kamerbreed de gedachte bestaat dat als er meer Haags wordt gestuurd met budgetten en regels en voorwaarden en inspecties, het dan ook beter zal gaan. Dat is natuurlijk een fictie. Natuurlijk moet er rekenschap worden gegeven van wat hogescholen met de bekostiging doen, natuurlijk moet verantwoording worden afgelegd over de kwaliteit van het onderwijs en van de diploma's. En het is ook prima dat we afspreken dat de lat omhoog moet, minder uitval, meer rendement, een sprong vooruit. Maar ga dan uit van de kracht van de instellingen zelf, regel het niet dicht maar schep ruimte voor docenten, studenten en instellingen.

Ik zal u nu niet lastig vallen met de klucht van de langstudeerboete of de zucht over de bureaucratie van de prestatieafspraken, dat is u wel bekend. Ik wil wel benadrukken dat politiek en belangrijke maatschappelijke partners onderwijs en kennis niet alleen maar als een economische waarde moeten zien. Dat is maar een halve waarheid en zoals u weet zijn die erger dan hele leugens.

Hoger onderwijs en onderzoek zijn de dragers van maatschappelijke ontwikkeling, daar is de markt slechts een onderdeel van. Daarom is het kortzichtig van het georganiseerde bedrijfsleven om er voor te pleiten dat alle onderzoek en wetenschap wordt weggehaald bij OCW en ondergebracht bij het ministerie van Economische Zaken en Landbouw. Dat is beperkt denken, alsof maatschappelijk relevant hetzelfde is als economisch profijtelijk. In het HBO staat onderzoek niet alleen maar ten dienste van bedrijfsleven en instellingen, maar ook, misschien wel in de eerste plaats, van onderwijs zelf. Dat moet je niet willen scheiden.

Sterker nog

Hoger onderwijs en onderzoek verdienen een groter politiek draagvlak. Ze zijn van cruciaal belang voor de economie, voor de maatschappelijke ontplooiing, voor de emancipatie van bevolkingsgroepen en voor de kwaliteit van zorg, onderwijs, veiligheid en infrastructuur. Ik vind daarom dat deze portefeuille in de komende formatie bij de minister van OCW terecht moet komen, niet bij een staatssecretaris. Dat zeg ik met alle respect voor de huidige staatssecretaris met wie we afspraken konden maken, al waren we het niet altijd eens. Maar hoger onderwijs en onderzoek horen aan de tafel in de Treveszaal en in de sociaal-economische zeshoek, dat vraagt om een ministerschap.

Dames en heren,

In deze verkiezingsdagen verzucht ik wel eens: *It's the education, stupid!*

Ik vind het bedroevend dat er in de televisiedebatten van de lijsttrekkers met geen woord over onderwijs wordt gesproken. Alsof het een minor detail is. Onderwijs is van grote waarde voor de samenleving en zorgt er juist voor dat waarden gekoesterd en ontwikkeld worden. Daar horen voldoende middelen voor te zijn, voldoende waardering voor docenten, voldoende ruimte en vrijheid om te kunnen leren en te presteren. Ik zou op televisie deze week nog wel eens willen horen wat de lijsttrekkers nu met het onderwijs voorhebben. Wat willen ze bijvoorbeeld met de studiefinanciering doen?

Onderwijs kan alleen van waarde zijn als het toegankelijk is en blijft. Ik maak mij grote zorgen als de basisbeurs wordt afgeschaft, dat leidt tot een uitval in het hele hoger onderwijs van meer dan 20.000 studenten voor voltijdstudies. Als ook nog eens de aanvullende beurs wordt afgeschaft heeft dat gevolgen voor ruim 35.000 voltijdstudenten, die komen dan gewoon niet meer! Zeker driekwart daarvan betreft het hbo. Voor de factcheckers onder u, dat kunt u allemaal narekenen op onze site.

Voorals het HBO zal de gevolgen dragen van invoering van een leenstelsel. Dat heeft er mee te maken dat ouders van HBO-studenten gemiddeld minder hoog opgeleid zijn en minder verdienen dan ouders van universiteitsstudenten en dus minder vaak en veel kunnen bijspringen. HBO-studenten maken relatief meer gebruik van de basisbeurs dan wo-ers en doen ook vaker een beroep op de aanvullende beurs. Er zijn zoals u weet ruim tweemaal zoveel studenten in het HBO dan aan de universiteiten. Als je de drempel verhoogt, dan hakt dat er dus in. En tot slot: de studieschuld is gemiddeld bij afstuderen nu al 15.000 euro, dat betekent nu al ruim 100 euro per maand gedurende ruim 15 jaar afbetalen. Dat gaat dus heel veel meer worden en dat schrikt af, zeker als je je realiseert dat alle studenten in het hoger onderwijs over één kam worden geschoren, maar de inkomens van academici gemiddeld hoger uitkomen dan van HBO-ers.

Overigens,

Het effect op de inschrijvingen betreft een landelijk gemiddelde. Dat zal sterk verschillen per hogeschool! In de grote steden zal dat aanmerkelijk hoger liggen: daar zien we immers dat een veel groter deel van de bevolking gemiddeld lager opgeleid is en minder verdient, zoals bij veel mensen van allochtone afkomst. Daar zal dus ook een nog groter deel afzien van een hbo-studie. Wat doet dat met je maatschappij, moet je dat willen?

Zouden de partijen die zich voor het leenstelsel hebben uitgesproken, de treurige gevolgen daarvan beseffen? Natuurlijk, er moet geld worden gevonden om de staatsschuld onder controle te houden, Maar is dit niet penny wise, pound foolish? Werkt dit niet contraproductief? Voor de emancipatiefunctie van het HBO? Voor de tekorten in de zorg, in het aantal ingenieurs, voor de klas, in de IT? Kortom: voor waardevol hoger beroepsonderwijs?

Ik hoop dat de gedachte van een leenstelsel, sociaal of niet, nog eens goed wordt doordacht. Om slimmer en beter te worden kan de samenleving zich immers geen domme maatregelen veroorloven. Persoonlijk zie ik liever beleid dat studenten prikkelt om niet overjarig te studeren dan beleid dat ze prikkelt om maar helemaal niet te studeren.

Dames en heren,

Er is de afgelopen jaren in Den Haag genoeg over InHolland gesproken, dus het is misschien helemaal niet erg als er op InHolland ook eens wat over Den Haag wordt gezegd. U laat hier

zien dat je serieuze problemen te boven kunt komen, dat je vertrouwen weer terug kunt winnen, dat zie ik aan de inschrijvingen. Dat vertrouwen in InHolland is van ontzettend groot belang, voor de studenten, voor de medewerkers van de hogeschool en voor de hele HBO-sector. Uw swing omhoog naar nog beter onderwijs is waardevol voor ons allemaal. Ik wens u daar allemaal veel succes bij!

Dank u wel.
